

נשא / אורית אבנרי

לצמוח אל האינסופיות

מדוע על הנזיר לגדל את שער ראשו ולשרפו בתום הנזירות? על הסמליות שבשער בפרשיות הנזיר והסוטה ועל היחס לאלו שמאסו בשגרה

איור: מנחם הלבדשט

בפרשיית הסוטה. רבות נכתב על אודות הקשר בין שתי הפרשיות. אבל אחד הקשרים הבולטים ביותר הוא השורש פר"ע בהקשר שער הראש. הנזיר צריך לגדל את שער פרע והכהן צריך לפרוע את ראשה של האישה החשודה בנאיאוף. הוראת פר"ע בלשון המקרא היא "להתיר" ו"לבלבל", כך שהתמונה המתקבלת היא של אישה ששערה פורץ לכל עבר. ננסה להסביר את הימצאות פריעת הראש גם אצל הנזיר וגם אצל האישה הנחשדת בסטייה.

ייחודו של השער בכך שלמרות היותו צומח מן הקרקפת ומחובר אל הגוף, הרי הוא נע באופן הנחזה כעצמאי, חסר גבולות מובחנים ופורץ אל מעבר לקווי המתאר של הגוף בחופשיות. יתרה מזאת, זהו הדבר היחיד בגוף האדם שאותו האדם יכול לעצב כרצונו, לאסוף, לקצר, לקלוע, לסלסל. השיער מאפשר חירות לכל יחיד לבטא את ייחודו ואת טעמו. בנוסף, השער הינו למעשה תאים מתים ועל כן גזיזתו לא מסבה כאב פיזי לאדם. בכך הופך השער לאובייקט משונה המצוי במיקום לימינלי, על הסף שבין חיים למוות. הוא נרמה כחי ואף הולך ומתאדר, אך בו עצמו אין חיות כלל. ניתן להבין אם כן מדוע הוא הופך להיות סמל לסדר החברתי, ומדוע הרצון לשמור על גבולות ברורים והגנה מפני תנועה חברתית (מוביליות) לא רצויה – עוברת דרך משטור השער, איסופו והקטנת נוכחותו במרחב הציבורי.

פורצי גבולות

בפרשה אם כן מצויים שני קצוות של חריגה מן הנורמה: מצד אחד, אישה שמאיימת לפורר את הסדר החברתי ההכרחי וייתכן שבמעשיה חצתה גבולות שאמורים היו להגן על החברה. הכהן, נציג הממסד (שחל עליו איסור לגדל פרע את שער ראשו) פורע את שערה ומסמל בכך את הסכנה בפריעת המבנים הנורמטיביים שהחברה עמלה כל כך למסד, להשריש, לייצר ולשמר. האישה החשודה והבעל החושד מתססים את המערכת כולה, מאיימים על שלמותה ועלולים לגרום לקריסתה.

מצד שני, איש או אישה שבוחרים בחיי נזירות, ובמודע מעוניינים לפרוץ את הסדר החברתי, מתוך הבנה שיש בסדר זה מן ההגבלה והריכוז. הנורמות החברתיות והתרבותיות מונעות בהכרח את האפשרות להגיע למקומות מרגשים, יוצאי דופן בקדושתם ובטוטליות שהם יכולים להציע לאדם. איש או אישה שבוחרים בחיי הנזירות פורעים את שער ראשם, ובכך מנכיחים במרחב הציבורי את הכאטיות שיש

בליבת פרשת נשא מופיעה פרשיית הנזיר. מחלוקת ידועה היא האם תופעת הנזירות היא חיובית או שלילית. פתיחת הפרשה מחזקת את הרושם שהנזירות נושאת ממד חיובי ביותר המעודד בחירה בה: "איש או אישה כי יפליא לנדוד נדר נזיר להזיר לה'... קדוש יהיה... כי נזר אלהיו על ראשו. כל ימי נזרו קדוש הוא לה". תיאור הנדר כפלא, קדושת הנזיר ותיאורו כמההלך עם כתר אלוהי על ראשו משווים לרמות הילה הרואית אשר יש לשאוף אליה.

שורשים עליונים

פרט חשוב נוסף בנזירות עשוי להוסיף הארה בדבר היחס כלפי תופעה זו. בין איסור שתיית היין וכל אשר יצא מן הגפן לבין איסור טומאה למת עומד איסור התספורת. איסור זה מודגש מאוד והוא מובע במבע שלילי: "תעד לא יעבור על ראשו", לצד מבע חיובי: "עד מלאת הימים אשר יזיר לה' קדוש יהיה גרל פרע שער ראשו". שערו של הנזיר צריך לפרוץ מראשו, להידאות ולטשטש את קווי המתאר העליונים שלו.

מה פשר ציווי זה? מה מסמל השער? ניתן לומר כי השער מבטא באופן סימבולי את מהות הנזירות. הנזיר מעוניין בפריצה מן השגרה, מן ההגדרות המוסגרות של הקיום האנושי והקהילתי: בתנועה אל עבר הנשגב, למקום שאינו כבול למציאות היומיומית אלא ניזון מתחושת המרחב, האינסופיות, הקודש.

המהדר"ל מתאר תמונה נפלאה של גוף האדם בכותבו "שהראש הוא כמו שורש ועיקר, וכן הוא דומה בצורתו ובתארו, כי האדם הוא עץ השדה רק שהוא אילן הפוך... כי ראוי שיהיה האדם הפוך, כי האדם צומח מלמעלה ונשמתו באה מלמעלה, ולכן השורש פונה למעלה ממקום שבא... וידיו ורגליו הם הענפים שהם הולכים אילך ואילך" (חידושי אגדות, מסכת סוטה מה, א). אם אמשיך את התמונה של המהדר"ל הרי שניתן יהיה לומר שהראש הוא הפקעת והשערות הן השורשים. הנזיר מעוניין בהעמקת השורשים אל העולם הגבוה, ועל כן מגדל פרע את שער ראשו ומאפשר לשורשיו, שערותיו, להעמיק חרור לעולם שממנו הוא יונק את חיותו.

הסתכלות זו מחזקת את היחס החיובי כלפי הנזירות, אך נדמה כי בכך לא מיצינו את הסמליות הטמונה בשער. שכן פריעת השער מופיעה גם בפרשייה הסמוכה לנזיר,

לחיים להציע, על כל האימה והיראה מהם אך גם הריגוש והאפשרות שהפריעה צופנת בחובה.

נכון, פריצה זו היא זמנית, אבל לעתים רק בזכותה יכול האדם להמשיך ולחיות חיי שגרה. השער הפרוע על ראש היחיד או היחידה שבחרו בנזירות מזכירים כל העת לחברה כי אמנם סדר חברתי הוא הכרחי, אך יש לקחת בחשבון גם את ההפסדים הכרוכים בהטלת גבולות. בסיום תהליך הנזירות מגלח הנזיר את שערו ושורף אותו באש כפעולה סמלית לכך שהוא מניח בצד את פוטנציאל התרת הסדר והחריגה ממנו לטובת חזרה למערכת הנורמטיבית והמאופקת של החברה.

פרשיות הנזיר והסוטה, אם כן, משרטטות את גבולות החברה וכן את מצבי הקיצון. יש ממצבי הקיצון שאותם אנחנו מעודדים ומעריכים ויש ממצבי הקיצון שאותם אנו דוחים מכול וכול. פריעת השער המופיעה בשני המקרים מבטאת את השניות שביחס כלפי היציאה מן המסגרת. ●

★ ד"ר אורית אבנרי
מלמדת מקרא
במרכז האקדמי שלם
ובמת"ן ועמיתת מחקר
במכון הרטמן